

♦ הילולא · תורת הקבלה

בעל "הסולם" ובנו — שני עמודי עולם

לרגל ז' בכסלו, יום ההילולא של המקובל רבי שלמה בנימין הלוי אשלג זצ"ל — על דרכו של אביו, בעל "הסולם" זצ"ל, בתורת הקבלה: מה חידש, מדוע קרא לפירושו "סולם", והאם כל אחד יכול ללמוד על פי דרכו.

יש אנשים שכתבו ספר, ויש אנשים ששינו את האופן שבו דור שלם יכול לגשת אל התורה. רבי יהודה לייב הלוי אשלג זצ"ל — בעל "הסולם" — עשה דבר שלא נעשה קודם לכן: הוא לקח את חכמת הנסתר, שהייתה סגורה מאחורי לשון ארמית, מסורת שבעל פה ורמזים שאין להם מפתח, והפך אותה לחכמה שאפשר ללמוד אותה בסדר. ובנו, המקובל רבי שלמה בנימין אשלג זצ"ל, שיום הילולתו חל בז' בכסלו, נטל את המפעל הזה והעמידו בבתי מדרש חיים.

הערת דיוק חשובה. רבים מחליפים בין השניים. ז' בכסלו הוא יום פטירתו של רבי שלמה בנימין — בנו של בעל הסולם. ואילו בעל "הסולם" עצמו, רבי יהודה לייב, נסתלק בבוקר יום הכיפורים. שני התאריכים, ושני האישים, לפניכם.

ז' בכסלו ה'תשד"ם · 1983

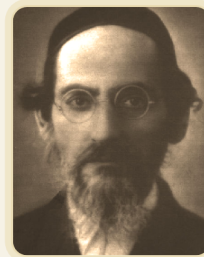
רבי שלמה בנימין הלוי אשלג זצ"ל

בנו וממשיך דרכו. נולד בה' בטבת תר"ע (1909). הרביץ תורה והקים בתי מדרש ללימוד הקבלה בירושלים, בחברון ובקרית ארבע ובבני ברק. נסתלק בגיל ע"ג.

י' בתשרי ה'תשט"ו · 1954

רבי יהודה לייב הלוי אשלג זצ"ל

בעל "הסולם". נולד בוורשה בה' בתשרי תרמ"ה (1884), עלה לארץ בשנת תרפ"א ושימש רבה של שכונת גבעת שאול בירושלים. נסתלק בבוקר יום הכיפורים.

א. מי היה בעל הסולם

מוורשה לגבעת שאול

רבי יהודה לייב הלוי אשלג נולד בוורשה בה' בתשרי שנת תרמ"ה (1884), למשפחה חסידית, ונודע בצעירותו כעילוי מופלג בתורה. עוד בפולין שימש ברבנות והורה הוראה, ובמקביל שקד על כתבי האר"י הקדוש ועל ספר הזוהר.

בשנת תרפ"א (1921) עלה לארץ ישראל, ולאחר שנים שימש רבה של שכונת גבעת שאול בירושלים. שם, בתנאי דוחק ובעוני שהיה למשל, ישב וכתב במשך עשרות שנים את המפעל שיעמוד לדורות. הוא נסתלק בבוקר יום הכיפורים, י' בתשרי ה'תשט"ו (1954), והניח אחריו בנים תלמידי חכמים – ובהם רבי ברוך שלום ורבי שלמה בנימין – שהמשיכו והפיצו את תורתו.

ב. מפעל החיים – הספרים

מה בדיוק הוא כתב, ולמי זה נועד

החיבור	מה יש בו	למי מתאים
פירוש "הסולם"	תרגום ספר הזוהר ותיקוני הזוהר מארמית ללשון הקודש, ולצידו פירוש רץ המבאר כל עניין על פי חכמת האמת. עשרים ואחד כרכים.	לומדים עם רב או בחבורה, לאחר רכישת מונחי היסוד
תלמוד עשר הספירות	כל כתבי האר"י ז"ל מסודרים מחדש כמסכת לימוד – בשאלות ותשובות, עם "אור פנימי" ו"הסתכלות פנימית" להעמקה.	לימוד מסודר וארוך-טווח, עם מורה
פנים מאירות ומסבירות	פירוש על ספר "עץ חיים" לרבנו חיים ויטאל ז"ל.	מתקדמים בכתבי האר"י
מאמרי היסוד	"מתן תורה", "הערבות", "אהבת ה' ואהבת הבריות", "הקדמה לספר הזוהר", "הקדמה לתלמוד עשר הספירות", "פתיחה לחכמת הקבלה".	כאן מתחילים. פתוח לכל בר דעת

שימו לב להבחנה הזו, והיא מעשית מאוד: מי שפותח היום את פירוש "הסולם" על הזוהר בלא הכנה – עלול לקרוא עמודים שלמים בלי לאחוז בדבר. ומי שפותח את מאמרי היסוד – מוצא לשון ברורה, מסודרת ומאירה,

ג. חמישה חידושים ששינו את פני הלימוד

◆ ג.1. "אין בחכמה זו שום עניין גשמי כללי"

זהו חידושו הגדול ביותר, והוא גם המסוכן שבנושאים. הדבר שהפיל לומדי קבלה במשך דורות הוא ההגשמה — לצייר בדמיון "למעלה" ו"למטה", "קרוב" ו"רחוק", "גדול" ו"קטן" כמו בעולם הזה.

בעל הסולם קבע כלל ברזל שחוזר בכל כתביו: בעולמות הרוחניים אין מקום ואין מרחק ואין זמן. וכל לשון של קרבה וריחוק אינה אלא השתוות הצורה ושינוי הצורה. כלומר: שני אנשים היושבים בחדר אחד יכולים להיות רחוקים זה מזה מרחק עולמות, מפני ששונים הם ברצונותיהם; ואדם יכול להיות דבוק בבוראו — לא משום שעלה למקום גבוה, אלא משום שהשווה את מידותיו למידותיו יתברך.

"מה הוא רחום — אף אִתָּה רחום"

שבת קל"ג ע"ב

במשפט אחד הוא סגר את הדלת בפני הדמיון, ופתח אותה בפני העבודה.

◆ ג.2. הכול מתחיל ב"רצון לקבל"

כדי שאדם יוכל להחזיק מבנה שלם של חכמה, הוא צריך ציר אחד שהכול נתלה בו. בעל הסולם העמיד את הציר הזה: כל מה שנברא יש מאין הוא "הרצון לקבל". זהו החומר היחיד של הבריאה. וכל התיקון כולו — הפיכת הרצון לקבל לרצון להשפיע.

מכאן נגזר אצלו כל הבניין: אור וכלי, צמצום, מסך, אור חוזר, עליות וירידות המדרגות. מי שתפס את המושג האחד הזה כראוי — מחזיק בידו מפתח לכל השאר.

◆ ג.3 • "נהמא דכיסופא" — הטעם לכל הבריאה

שאלה אחת עומדת בפתח כתביו: אם רצון הבורא להיטיב לנבראיו, מדוע לא ברא עולם של טוב גמור בלא עמל, בלא ייסורים ובלא בחירה?

והתשובה — **נהמא דכיסופא**, "לחם של בושה". אדם המקבל מתנה שלא עמל בה, אף שהיא טובה, יש בה בושה, ואינה שלו באמת. לכן ברא הקב"ה כלי שיוכל **לקנות** את הטוב במו ידיו, על ידי עבודה ובחירה. וזהו טעם הצמצום, טעם ההסתר, טעם הגלות וטעם הקושי.

ומכאן יסוד גדול לחיים: **מה שניתן לך בחינם — יכול להילקח; ומה שקנית בעמלך — הוא שלך בעצם**. אין זו נחמה בעלמא, אלא הסבר לכל מבנה הבריאה.

◆ ג.4 • מן הקבלה העמוקה אל המוסר הפשוט

זהו אולי ייחודו הגדול. כל אותה חכמה מופשטת נחתמת אצלו בתכלית אחת ומעשית לגמרי: להשוות את צורתך לבוראך — כלומר **להיעשות משפיע**. ומכאן מאמריו "מתן תורה" ו"הערבות", שבהם העמיד את "ואהבת לרעך כמוך" לא כמידה טובה בלבד אלא ככלי שבו נמדדת כל העלייה הרוחנית.

"וְאֶהְבֶּתָּ לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ — זֶה כָּלֵל גָּדוֹל בְּתוֹרָה"

ספרא, קדושים • וכן ירושלמי נדרים פ"ט

אצלו אין פער בין הזוהר לבין האופן שבו אדם מדבר עם אשתו ועם שכנו. זו אותה מסכת אחת.

◆ ג.5 • "יפקון ביה מן גלותא" — היתר ההפצה בדורנו

הוא סבר, על יסוד לשון הזוהר עצמו, שההסתר שהיה בחכמה זו היה **גזירת שעה** לדורות שקדמו, ולא איסור לדורות עולם; ושבדורנו אין זו רשות בלבד אלא צורך.

”בְּהַאי חֲבוּרָא דִּילָךְ דְּאִיהוּ סִפְרָא הַזֶּה... יִפְקֹון בֵּיהּ מִן גְּלוּתָא בְּרַחֲמֵי”

זוהר, נשא (רעיא מהימנא)

ולכן הקדיש את חייו לא רק לכתיבה אלא לנגישות: לשון הקודש במקום ארמית, סדר במקום רמזים, הגדרות במקום מסורת שבעל פה.

ד • מדוע דווקא ”סולם”?

שם שהוא כל השיטה

הוא עצמו ביאר את שם פירושו, והביאור הזה הוא כל דרכו במשפט אחד: **הסולם אינו הבית**. הבית כבר בנוי ועומד במרומים — הוא ספר הזוהר. הסולם אינו מוסיף לו קומה אחת, ואין בו שום חידוש משלו. כל תפקידו של הסולם הוא שלא יעמוד אדם למטה, מביט למעלה, ואומר: ”זה לא בשבילי”.

”וְהִנֵּה סֵלָם מְצָב אֶרְצָה וְרָאִישׁוֹ מֵגִיעַ הַשָּׁמַיְמָה”

בראשית כ”ח, י”ב

והבן: סולם **מוצב ארצה** — דווקא. ראשו בשמים, אבל רגליו חייבות לעמוד על הקרקע שעליה עומד האדם הפשוט. זו הייתה משימתו.

ה • רבי שלמה בנימין אשלג זצ”ל — בעל ההילולא

ז’ בכסלו

רבי שלמה בנימין הלוי אשלג זצ”ל, בנו של בעל הסולם, נולד בה’ בטבת תר”ע (1909) וגדל בבית אביו — כלומר, למד את החכמה הזו מפיו של מי שכתב אותה. בנעוריו למד בישיבות ירושלים, ולאחר נישואיו החל להרביץ תורה. כבר בשנת ת”ש (1940), בעוד אביו בחיים, הוציא לאור כתב עת בשם **”האומה”** שבו פרסם ממאמרי אביו — ניסיון מוקדם להביא את התורה הזו אל הרבים. בשנת תשכ”א (1961) הקים **בית מדרש בבני**

ברק ללימוד נגלה ונסתר, ובו מסר שיעור יומי בזוהר עם פירוש הסולם, וכן העמיד חבורות לימוד בירושלים, בחברון ובקרית ארבע. נסתלק בז' **בכסלו ה'תשד"ם (1983)**, בגיל ע"ג. מתורתו נאספה ויצאה לאור בשם **"עטרת שלמה"**.

ויש כאן נקודה שראויה להתבוננות ביום הילולתו. רבים מבקשים לחדש; מעטים מקבלים על עצמם את התפקיד של **להעמיד**. מפעל כתוב, ככל שיהיה עצום, נשאר דף – עד שקם מי שמושיב סביבו אנשים חיים ולומד עמם. בלי דור הבנים והתלמידים שהעמידו בתי מדרש, היו כתבי בעל הסולם נשארים ספרים על מדף. וזהו בדיוק סוד ה"ערבות" שעליה כתב האב: אין אדם עולה לבדו.

ו . האם כל אחד יכול ללמוד בדרכו?

תשובה בשלושה חלקים

◆ **ראשית – מבחינה טכנית, כן. וזו הייתה כוונתו המפורשת.**

הדלת שבנה היא הרחבה ביותר שנבנתה מעולם ללומד בן ימינו: לשון הקודש, סדר, הגדרות קבועות, ואין צורך במסורת בעל פה כדי לפתוח את הספר. הוא כתב כדי שילמדו – לא כדי שיתפעלו.

◆ **שנית – אך הוא עצמו העמיד תנאי, והוא תנאי של כוונה ולא של כישרון.**

בהקדמותיו הוא מדגיש שהלימוד נועד **לתקן את הנפש ולדעת כיצד להשפיע** – ולא לצבור ידיעות, ולא לרדוף אחר גילויים, הרגשות וכוחות. וכן הוא מזהיר אזהרה חמורה מפני ההגשמה: מי שמצייר לעצמו ציורים גשמיים בעניינים אלו – יפסיק עד שיסיר אותם מדעתו.

כלומר: הכניסה פתוחה לכל מי שבא לתקן את עצמו. היא סגורה בפני מי שבא לחפש סודות וכוחות. וזו, אגב, אותה נקודה שעליה עמדו הפוסקים שהצריכו הכנה וגיל וידיעה בנגלה קודם הכניסה לפרד"ס – שלא ייכנס אדם לחכמה זו כשהיא בשבילו אמצעי ולא תכלית.

◆ **שלישית – ובמפורש: לא בלי תורה ומצוות.**

יש כיום מי שנטלו את כתביו וניתקו אותם משולחן ערוך ומקיום מעשי, והציגו את הקבלה כשיטה רוחנית העומדת בפני עצמה. זהו **היפוכה הגמור של דרכו**. בעל הסולם היה רב ופוסק ואיש הלכה, ובנו רבי שלמה בנימין אחריו,

וכל בניין החכמה הזו אצלם עומד על קיום התורה והמצוות בפועל. הלומד בדרכו – לומד מתוך שולחן ערוך, לא במקומו.

ז . סדר לימוד מומלץ למתחיל

בדוק, מדורג, ואפשרי

שלב	מה לומדים	מה מקבלים כאן
שלב א	מאמר "מתן תורה"	תכלית הבריאה ותכלית התורה בלשון ברורה. זו נקודת הפתיחה הנכונה
שלב ב	"הערבות" ו"אהבת ה' ואהבת הבריות"	הצד המעשי: מדוע אין עלייה יחידית, ומהו הכלי של הכלל
שלב ג	הקדמה לספר הזוהר	מבנה העולמות והנפש, ומושגי היסוד – אור, כלי, השתוות הצורה
שלב ד	פתיחה לחכמת הקבלה וההקדמה לתלמוד עשר הספירות	המעבר מן המאמרים אל הלימוד השיטתי
שלב ה	תלמוד עשר הספירות ופירוש הסולם על הזוהר	הלימוד עצמו – ורצוי עם רב ובחבורה, לא לבד

ולעצה אחת מעשית: אל תקרא מאמר מהם כדרך שקוראים עיתון. קרא פסקה, עצור, ושאל את עצמך מה נדרש ממני כאן בפועל. כך נכתבו הדברים, וכך הם נפתחים.

ח . מונחי יסוד

שש מילים שפותחות את הלשון

המונח	הפירוש בדרכו

רצון לקבל	החומר היחיד שנברא יש מאין. כל הנברא הוא רצון לקבל, והתיקון הוא הפיכתו למשפיע
השתוות הצורה	הקרבה אל הבורא. אין היא מקום ואין היא מרחק — אלא דמיון הרצון והמידות
שינוי הצורה	הריחוק הרוחני. ככל שהרצון שונה — כן הריחוק גדול, אף בתוך אותו חדר
אור וכלי	האור הוא השפע; הכלי הוא הרצון והיכולת לקבלו. אור בלי כלי אינו מאיר לאיש
נהמא דכיסופא	”לחם של בושׁה” — מתנה שלא עמלת בה. הטעם שבגללו נברא עולם של עבודה ובחירה
ערכות	שאין יחיד משלים את תיקונו לבדו, אלא בתוך הכלל ובאחריות עליו

הערה על הלימוד

מאמר זה הוא **מבוא ומסגרת** — להכיר את האיש, את דרכו ואת סדר הכניסה לכתביו. אין ללמוד ממנו הלכה ואין בו תחליף ללימוד בספרים עצמם ובהדרכת רב. לימוד תורת הנסתר ראוי שייעשה מתוך יראת שמים, מתוך קיום תורה ומצוות, ובהדרגה. מאמרים נוספים מבית המדרש: **ברכת אבות ורי"ו של ראש השנה** · **דרושי ראש השנה על פי שער הכוונות**.

קרדיט תמונות: דיוקן בעל הסולם — נחלת הכלל (Wikimedia Commons). דיוקן רבי שלמה בנימין הלוי אשלג — מכון "עטרת שלמה אשלג", ברישיון CC BY-SA 4.0, דרך Wikimedia Commons.

המימד הנוסף · הרב יוסף ביטון שליט"א

050-590-1349 · ravbiton.com · לפנייה מכובדת ולשותפות בהפצת תורת הקבלה